

KİTAP TANITIMI

Ahmet CENGİZ, *XVIII. Yüzyılda Lârende (Karaman) Şehrının Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Karaman, 2009, (XVI+376 s.).

Barış SARIKÖSE *

ÖZET

Şehir tarihi araştırmaları, şehirlerin sosyal ve ekonomik yapılarının tespitinde ayrı bir yere sahiptir. Özellikle arşiv belgeleri esas alınarak yapılan çalışmalar şehirlerle ilgili önemli bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. Teknolojik alandaki gelişmeler arşiv belgelerine ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Üniversitelerde hazırlanan doktora ve yüksek lisans tezleri şehir tarihlerine yeni boyutlar kazandırmıştır. Selçuk Üniversitesi'nde hazırlanan doktora ve yüksek lisans tezlerinde başta Konya olmak üzere çevre il ve ilçelerle ilgili önemli bilgilere ulaşılmıştır. Bu çalışmada Ahmet CENGİZ tarafından hazırlanan XVIII. Yüzyılda Lârende (Karaman) Şehrının Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı adlı eser tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Tarihi, Karaman, Şehir Tarihi, Sosyal ve Ekonomik Yapı.

BOOK REVIEW

Ahmet CENGİZ, *Physical, Social and Economical Structure of Lârende (Karaman) Province at XVIII. Century*, Provincial Directorate of Culture and Tourism of Karaman, Karaman 2009, (XVI+376 p.).

ABSTRACT

The researches of the city historiography have an important place over the determination. of the city's social and economic structure. Especially on the basis of archival studies have led to important information about the city. Technological developments in the field facilitated access to archival documents. Following the doctoral and master thesis prepared at the university, the city has gained a new dimension. Through doctoral and master's thesis about the surrounding cities and towns, primarily Konya, prepared at Selcuk University, will contribute new dimension for the city's history. This study was prepared by Ahmet CENGİZ and we will introduce his study called as "Physical, Social and Economical Structure of Lârende (Karaman) Province at XVIII. Century".

Key Words

Ottoman History, Karaman, City History, Social and Economical Structure.

* Dr., MEB. Meram Atatürk Kız Teknik ve Meslek Lisesi Tarih Öğretmeni. barissariköse@hotmail.com

Osmanlı kültür tarihinin yazımında şehir tarihi araştırmalarının ayrı bir yeri vardır. Bu çalışmalar, şehirlerin sosyal, kültürel, demografik ve ekonomik yapısı ile ilgili son derece önemli bilgilerin gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Son yıllarda şehir tarihleri üzerine yapılan araştırmalarda büyük bir artış olmuştur. Özellikle üniversitelerde yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri şehir tarihi araştırmalarına yeni boyutlar kazandırmıştır. Dijital teknolojideki gelişmelerin arşiv malzemelerine ulaşmayı kolaylaştırması, Türkiye’de arşive dayalı tarih araştırmalarını arttırmıştır. Bu araştırmalarda özellikle arşiv belgelerinin kullanılması, şehirlerle ilgili şehir efsaneleri dışında gerçek bilgilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Üniversitelerde hazırlanan bu çalışmalarla Anadolu şehirlerinin tarihi arşiv belgelerine dayalı olarak yeniden yazılmaktadır. Selçuk Üniversitesi’nde hazırlanan doktora ve yüksek lisans tezlerinde özellikle Konya ve çevresinin tarihinin karanlık noktaları aydınlatılmıştır.

Ahmet CENGİZ, Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ danışmanlığında “XVIII. Yüzyılda Lârende (Karaman) Şehri’nin Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı doktora tezini hazırlarken Karaman’ın XVIII. yüzyıldaki yapısı ile ilgili önemli arşiv bilgilerine ulaşmıştır. CENGİZ’in bu Doktora Tezi, “XVIII. Yüzyılda Lârende (Karaman) Şehri’nin Sosyo-Ekonomik Yapısı” adı ile Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. Eserin yayınlanmasında Başbakanlık Tanıtma Fonu’nun da katkıları olmuştur. A. CENGİZ, eserini; önsöz, kısaltmalar, giriş, dört bölüm, sonuç, bibliyografya ve ekler kısmından oluşturmuştur.

Yazar, eserin önsözünde çalışmasının amacını “Karaman şehrinin XVIII. yüzyıldaki fiziki ve sosyo-ekonomik yapısını ortaya çıkarmak” olarak belirtmiştir. Ayrıca kendinden önce Alaaddin AKÖZ ve Osman GÜMÜŞÇÜ gibi araştırmacıların Karaman’ın XVI. yüzyıldaki yapısını araştırdıklarını ancak Karaman’ın XVII. ve XVIII. yüzyılların bugüne kadar incelenmediğini belirtmiştir. Araştırmada özellikle Karaman Kadı Sicilleri ile Başbakanlık Osmanlı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri’ndeki belgelerden yararlandığını ifade etmiştir. A. CENGİZ, eserin giriş bölümünde Osmanlı dönemi şehir tarihi araştırmalarının genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Çalışmanın XVIII. yüzyıla sınırlandırıldığını belirttikten sonra yararlandığı arşiv belgelerini tanıtmıştır. “Hurûfât Defterleri”, “Kadı Sicilleri”, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nden yararlandığı katalogları tanıttıktan sonra Karaman tarihi ile ilgili bilgi veren kronik ve seyahatnameleri de değerlendirme yönüne gitmiştir (s.1-12). Araştırmacı, birinci bölümde; Karaman Şehri’nin tarihçesi ve fiziki durumu hakkında genel bir giriş yaptıktan sonra Karaman’ın tarihçesinde Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlıların şehri idarelerine almalarını kısaca anlatmıştır. Karaman şehrinin adının anlamını açıklarken Lârende isminin tarihi kaynaklardaki kullanımı hakkında bilgi vermiştir. Bu kısımda Karaman’ın eski adının Lârende olduğu ama Osmanlı zamanında Lârende adıyla birlikte Karamanoğullarına izafen Karaman adının da kullanılmaya başladığına vurgu yapmıştır. Şehrin konumu

ve mimarisi hakkında bilgi verdikten sonra Karaman Kalesi'nin fiziki özelliği ile siyasi hayattaki yerine değinmiştir. Sosyal ve ticari yapılar kısmında İbrahim Bey İmareti'ni tanıttıktan sonra Başhamam, Fenari ve Nasuh Bey hamamları başta olmak üzere şehrin XVIII. yüzyıldaki yedi hamamını tanıtmıştır (s.13-31).

Yazar, bu bölümde özellikle *Karaman Kadı Sicilleri*'ndeki arşiv belgelerini esas alarak Karaman'da bulunan Pazarbozan, Dikilitaş, Kapan ve Kara Külâh Hanı başta olmak üzere şehirdeki 15 han hakkında bilgi vermiştir. Şehrin ticari hayatının merkezi olan kahvehane, arasta, çarşı ve pazarların genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Dinî yapılar içinde şehirde bulunan 34 cami ile 72 mescidin mimari yapısı ile görevlileri hakkında arşiv belgelerine dayalı olarak açıklamalar yapmıştır. Özellikle bu bölümde *Karaman Kadı Sicilleri* yanında Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden tespit ettiği belgelerden yararlanmıştır. Bu kısımda verilen cami ve mescitlerin çoğu görevlileri ile bazı cami ve mescitler ilk defa literatüre kazandırılmıştır (s.44-86). Karaman'daki tekke ve zaviyeler ile türbe ve kiliseler dışında muvakkithane ve şehrin musallası hakkında da bilgi vermiştir. Ayrıca Karaman'daki eğitim hayatında şehirde bu yüzyıldaki eğitim kurumlarından 11 mektep, üç darülhuffaz, kütüphane ve 19 medreseyi tanıtmıştır (s.96-126). Verilen bilgilerden Karaman'ın XVIII. yüzyılda çok zengin bir kültürel hayata sahip olduğu anlaşılmaktadır. Karaman'ın bayındırlık durumu ve şehrin alt yapısı yazarın üzerinde durduğu bir diğer konudur. Bu bölümde Karaman'daki su yolları, sarnıçlar ile 27 çeşme hakkında bilgi verdikten sonra Karaman'ın konut mimarisine yönelik önemli bilgiler ortaya koymuştur (s.126-138).

Eserin ikinci bölümünde; şehrin idari yapısının üzerinde durulmuştur. Karaman'ın Osmanlı'ya geçiş sürecinde sancak merkezi iken sonraki tarihlerde kazaya dönüştürüldüğü; bu yüzyılda kazaya bağlı köy sayısının zaman zaman değiştiği tespit edilmiştir. Karaman kazasına bağlı köyler belirtildikten sonra Karaman'ın 44 mahallesi arşiv belgeleri ışığında tanıtılmıştır (s.139-159). Bu mahallelerden en büyüğü Hoca Mahmut Mahallesi, en küçük mahallenin ise Siyahser olduğunu belirttikten sonra günümüzdeki 53 mahalleden 20'sinin XVIII. yüzyıldan kaldığı vurgulanmıştır. Daha sonra şehirdeki yöneticiler ve diğer görevliler hakkında bilgi verilmiştir. Kadı, naip, kâtip gibi görevliler yanında askerî görevliler; yeniçeri serdarı, kale görevlileri; yerel idareciler, sağlık personeli, su teşkilatı görevlileri, vakıf çalışanları, eğitim ve din görevlileri tespit edilmiştir (s.161-215). Yazarın, bu bölümde idareci ve diğer görevlileri tanıtırken arşiv belgelerini temel almış olması eserin bilimsel değerini de arttırmıştır. Üçüncü bölümde, Karaman'ın nüfus yapısı ve bu yapıdaki değişim tablolarla ortaya konulmuştur. Karaman Şehri'nin XVIII. yüzyıldaki nüfusu tahminen 5000-6000 civarındadır. Bu nüfusun az bir kısmı gayrimüslimdir. Gayrimüslimlerin Müslüman halkla iç içe yaşadığı, bazen Müslümanlarla ortaklık kurduğu belgeler çerçevesinde ortaya konulmuştur. Yazar, toplum yapısını değerlendirdikten sonra Müslümanlarda ve gayrimüslimlerdeki aile yapısı, evlenme, boşanma ve çocuk sayısı gibi Karaman'ın bu yüzyıldaki toplum-

sal yapısını irdelemiştir. Ayrıca bu bölümde kadınların Karaman'ın sosyal hayat-taki yeri üzerinde ayrıntılı bir biçimde durmuştur (s.216-255). *Karaman Kadı Sicille-ri'*ndeki kayıtlardan hareketle XVIII. yüzyılda Karaman Şehri'nde tek kadınla evli-liğin yaygın olduğu belirlenmiştir. Birden fazla kadınla evli olan erkekler ortalama % 10 civarındadır. Tespitlere göre birden fazla eşi olanlarda sadece ikisi üç kadınla evli, diğerleri iki kadınla evlidir. Gayrimüslimlerde birden fazla kadınla evli olan erkeğe rastlanılmamıştır. Çalışma yapılan dönemde ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı 2,4 olduğu; gayrimüslimlerde çocuk sayısının daha az olduğu tespit edilmiş-tir. XVIII. yüzyılda Anadolu'daki eşkıyalık hareketleri Osmanlı Devleti'nin toplum ve devlet düzenini derinden sarstığı bilinmektedir. A. CENGİZ, özellikle bu dö-nemde Karaman'da yaşanan eşkıyalık hareketleri üzerinde durmuş; eşkıyalığın Karaman halkı üzerindeki olumsuz etkilerine değindikten sonra şehirdeki diğer toplumsal sorunlar hakkında bilgi vermiştir. Arkasından devlet ve şahıslar aleyhi-ne işlenen suçları açıklamıştır. Adam öldürme, darp, kız kaçırma, hırsızlık gibi toplumdaki suçları arşiv belgelerine göre değerlendirmiştir (s.255-277). Kara-man'da mahkemeye yansıyan çeşitli davalar ile şehirdeki ölüm nedenleri üzerinde durmuştur. Bu bölümde Karaman'dan yapılan göçlerle ticari hayatta kullanılan ölçülerin genel bir tanıtımı da yapılmıştır. Karaman'daki vakıflar hakkında genel bir değerlendirmeden sonra şehirdeki muhtelif konulardan da örnekler vermiştir. Karaman'da bu yüzyılda yaşanan şiddetli kış, dönemin padişahının doğan oğlan çocukları için doğum şenliklerinin yapılması, ramazanın karşılanması gibi ilginç konulara da değinilmiştir (s.277-301).

Yazar, dördüncü bölümde Karaman'ın ekonomik yapısı üzerinde durmuştur. Karaman'daki esnaf gruplarını tanıttıktan sonra tarım, hayvancılık ve sanayi faali-yetleri hakkında bilgi vermiştir. Mumhane, bezirhâne, yağhâne, debbağhâne gibi üretim tesislerini tanıttıktan sonra dokumacılık ve keçecilik gibi zanaatlar; Kara-man'ın ticari yapısı, fiyat hareketleri ve narh sistemini, mülk fiyatları ve kiralarnı ayrıca bu yüzyılda Karaman'da ödenen vergiler yine belgeler ışığında değeriendi-rilmiştir (s.318-347).

Sonuç bölümünde ulaşılan bilgilerin kısa bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bibliyografyadan sonra ise araştırmanın dayandığı arşiv belgelerinden bazı örnekle-ler ekler kısmında verilmiştir. A. CENGİZ'in hazırlamış olduğu bu eserde arşiv belgelerini esas almış ve Karaman'ın XVIII. yüzyıldaki sosyal, kültürel ve ekono-mik yapısını ortaya koymuştur. Ayrıca verilen bilgiler sadece tarihçiler için değil başta sosyologlar ve hukukçular için de büyük bir öneme sahiptir. Gerek kapsamı, gerek kullanılan kaynaklar ve gerekse sistematığı açısından A. CENGİZ tarafın-dan yapılan XVIII. Yüzyılda (Lârende) Şehrinin Fiziki ve Sosyo- Ekonomik Yapısı adlı eser önemli ve başarılı bir çalışmadır. Osmanlı dönemi şehir tarihi alanında yapı-lan her çalışma Osmanlı tarihine yeni boyutlar kazandıracağından bu tür çalışmal- ar artarak devam ettirilmelidir.